

Siratógyűjtő Zagyvarékason

A halottsiratás már az ókorban is ismeretes népszokás volt majd minden népnél, de különösen a keleti népeknél. A magyar és a szláv népeknél máig is fennmaradt. Nálunk már kiveszőfélben levő szokás a siratás, és csak ritkán találni olyan siratókat, akik a koporsóra ráborulva, azt kiterjesztett karjaikkal átölelve, zeneileg pontosan feljegyezhető dallammal siratják a megholtat. Leginkább Tolnában és a palócok lakta vidékeken (Nógrádban és Hevesben) siratnak még ma is szórványosan.

Általában asszonyok feladata a siratás, de találkoztam már olyan férfiénekekkel is, aki elsiratta gyilkosság áldozatául esett édesapját.

*

A sirató-ének feljegyzése (különösképpen a magnetofonos felvétel esetén) igen nehéz feladatot ró a gyűjtőre. Egyébként is nehezen bírhatok rá, de amint meglátják a magnetofont, babonás félelemmel elzárkóznak minden további adatközléstől vagy a már egyszer elénekelt siratót a magnetofonba sokkal zavartabban, akadozottabban ismétlik meg.

A siratóknál a leggyakrabban improvizált szövegeket hallunk, egyiknél-másiknál némi költészetet is. A legtöbbször azonban keserves, spontán kitörésekből áll, és a halott érdemeit szépen kiemelő felsorolásokat tartalmaz. A fő cél az, hogy a jelenlevők lássák, mennyire szerette az urát vagy gyermekét a gyászoló asszony. Hogy mennyire rögtönzött a siratás, annak gyakran tanúi vagyunk, mert kétszer egymás után senkisémet tudja elmondani egyformán azt, és annyira a pillanat szülte spontán átélésben formált gondolatokat tartalmaz.

A siratóknak két fő csoportja van. Az egyik a dallammal történő siratás. Ezeknek határozott hangmagasságuk (állandó dallammal) van, s hangterjedelmük 5, 6, 7 hangú, ritkábban oktáv (8) terjedelmű. Ezek dallamai és szövegei félig-meddig lazán strófikus szerkezetűek és dallamsoraik is nagyjából ismétlődnek. Van ezenkívül olyan siratás is, amely dallam nélkül, a szövegnek hol magasabb, hol mélyebb recitálásával, hanglejtésével történik, az érzelem hol hevesebb, hol nyugodtabb megnyilvánulásának megfelelően.

Szolnok megyei népzenekutató útjaim során több alkalommal Zagyvarékasra el-ellátogattam a szolnoki múzeum munkatársaival együtt, ahol gazdag népzenei anyagot: sok népszokáshoz, alkalomhoz költött dalt, balladákat, gyermekjáték-dalokat, de siratókat is találtam. Néhány tréfás siratón kívül (ilyenek is vannak, főleg olyan vidékeken, ahol a siratás már nincs szokásban, és csak gúnyos paródiákban maradt meg) két halottsiratót is találtam. Az egyik (a Kovács Simonné által előadott) sirató a dallamnélküli típushoz tartozik. Kovácsnét csak hosszas kérdés-sel, nehezen tudtuk rábírní arra, hogy siratóját elmondja. Csak mikor már a többi adatközlő eltávozott, volt hajlandó siratni. Ekkor azonban olyan őszinte átéléssel siratott, hogy a végén valóban sírt és zokogott. Anyját siratta, de a végén korábban elhunyt édesapjáról is megemlékezett.

„Jaj nekem, drága, jó édesanyám! Elvesztettelek, nekem nincs most már senkim. Mér' nem is élhetnél még tovább, drága, jó édesanyám, apám? Készítettem nektek lakást, de el nem jöttetek hozzám, hogy én tovább gondoztalak volna benneteket. Mér' nem is tudtalak én titeket gondozni olyan szeretettel, mint ahogy szerettelek benneteket? Kérdezte az én jó édesanyám: Tudom én úgy siratni őt, mint édesapámat? Mondtam neki: hogyan tudnálak, mikor még édesapám meghalt, te maradtál e nekem nincs most már senkim tirajtatok kívül, csak az én családom, de az más. Mert a szívemben a hely üres lett, amit az édesanya betölt, meg az édesapa. Olyan nincs, ami azt kitöltse továbbra. Annyira szerettelek benne-tek, hogy azt kimondani nem is tudtam. A szívem akar leszakadni sokszor még máma is értetek. De elfelejteni nem bírlak. Újabban és újabban feltört bennem a fájdalom, hogy mér' nem is tudtam, az éle-temből is adtam volna nektek, csak éltetek volna továbbra még. Lemondtam volna az életemről, csak még élni ha tudtatok volna. Úgy rátok gondolok sokszor, nyőnek az onokák, a lányok, milyen szépen nevednek, boldogan élnek. Úgy gyönyörködtetek volna benne, én tudom, én érzem. De nem tudunk visszahozni többé benneteket, drága jó édesapám és édesanyám, óh csak még vissza lehetne forgatni az idő kerekeit, csak egy rövid időre is. Hisz oly sokat álmodok veletek, éltek mindig körülöttem, éjjel föl vagyok, csak rátok gondolok. Úgy érzem, hogy körülöttem vagytok mindég, és nem is foglak elfelejteni benneteket soha, amíg csak élek, még csak bennem meleg lesz a vér. Szeretlek benneteket most

is kifogyhatatlanul, mindég!

így sirattam el édesanyámat édesapám halála után

Kovács Simonné Balla Julianna, Zagyvarékos. Ötvenkét

éves vagyok”

Az alább közölt másik sirató a dallammal kapcsolatos siratók csoportjába tartozik. Szövegében elhunyt kisfiát siratja el édesanyja. A Stolba Béláné által elénekelt rövid siratónak hangterjedelme heptachord (héthangú dallam) hangneme la pentaton, friges félzárlattal.

www.karpatmedence.net

Stolba Béláné Finka Teréz /45/

Ja, Búszkém, ja, gyermekem, ja, kedves gyermekem!

Ja, itt háltál engemet, ja, merre mőnjek

gyermekem? Ja, mér'most háltál még, mér'háltál itten?

Kedves jó gyermekem, ja, de árván háltál engemet!

Paulovics Géza

Megjelnet a Múzeumi Levelek 4. Szolnok, 1961 számában. (Kaposvári Gyula szerk.)

A Damjanich János Múzeum Könyvtárának engedélyével.